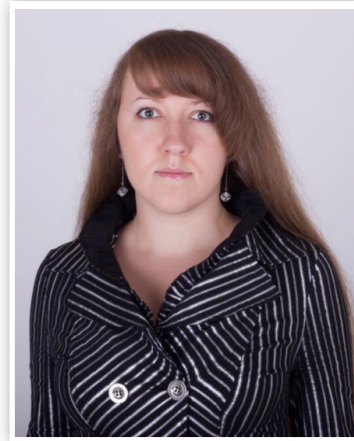

Анна Володимирівна Яцишин,
кандидат педагогічних наук,
провідний науковий співробітник
Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України,
м. Київ, Україна

Валентина Володимирівна Коваленко,
молодший науковий співробітник
Інституту інформаційних технологій
і засобів навчання НАПН України,
м. Київ, Україна

УДК 376.5.013.42.025. 004.9

РОЛЬ ЕЛЕКТРОННИХ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ

Рассмотрены особенности работы педагогов с социально одаренными учениками. Проанализирована научная литература и сделан вывод о том, что электронные социальные сети играют значительную роль в формировании социальной компетентности одаренной личности. Определены вспомогательные возможности, возникшие у педагогических работников в работе с одаренными учащимися благодаря средствам электронных социальных сетей. Авторы статьи уверены, что целенаправленное использование электронных социальных сетей педагогическими работниками способствует формированию социальной компетентности одаренных учеников.

Ключевые слова: одаренные ученики, социальная одаренность, социальные сети, учителя, социальные педагоги, школьные психологи.

This article describes the features of the work of teachers with the social gifted pupils. Analyzed the scientific literature and conclusion is made that electronic social networks play a significant role in shaping the of social competence of gifted personality. Are determined auxiliary opportunities created pedagogical workers in working with gifted pupils by means of electronic social networks. Authors of the article are confident that a targeted usage of electronic social networks pedagogical workers of promotes formation of social competence of gifted pupils.

Key words: gifted pupils, social endowments, social networks, teachers, social educators, school psychologists.

Соціальні та економічні трансформації в Україні зумовлюють необхідність реформування освітньої системи. Тому перед навчальними закладами середньої освіти постало завдання максимально розкрити і розвивати потенціалу кожної особистості, формувати людину, як суб'єкт соціального та професійного життя, підготувати її до самовдосконалення, самовизначення та самореалізації. Оновлена українська середня освіта має забезпечувати всебічний розвиток індивідуальності людини, як особистості та найвищої цінності суспільства, на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарованості

й талантів [1]. Подібна думка висловлена і у праці [3]: згідно з новітніми ідеями вітчизняної педагогічної науки, провідною умовою розкриття потенціалу креативності учнівської молоді є перетворення традиційного навчально-виховного процесу, побудованого на засадах суб'єктно-об'єктних відношень учителів з учнями, на освітній простір життєтворчості, насичений інтерактивними заходами за можливими сферами самореалізації особистості. Засадами такого перетворення є доцільне використання максимально ефективних методів і форм діяльності з обдарованими дітьми та молоддю [3].

Сьогодні суспільство потребує людей, які вміють пропонувати нові ідеї, бути лідерами, організувати інших і пробуджувати в них ентузіазм, енергію. Таких людей називають соціально обдарованими [8]. Наша держава також зацікавлена у творчих неординарних особистостях, які спроможні створити нові проекти, способи розв'язання нестандартних задач. Отже, проблема підтримки та навчання обдарованих особистостей є актуальною і потребує проведення наукових досліджень.

У відповідь на вимоги суспільства щодо діяльності з обдарованими дітьми та молоддю на державному рівні було схвалено державні документи, а саме: «Програма роботи з обдарованою молоддю на 2001–2005 роки», Концепція «Державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006–2010 роки». У дослідженні [8] зазначено, в умовах культурного та духовного оновлення життя країни важливим етапом постає модернізація освіти щодо виховання обдарованих. Перед науковцями і вчителями постали нові завдання, що стимулюють до творчих пошуків нестандартних, оригінальних рішень педагогічних проблем, а також прискорюють розвиток сучасних навчальних технологій, модернізованих виховних ідей, форм і методів, навчання і виховання [8].

Проблеми, пов'язані з розвитком обдарованості та дослідженням різних аспектів у діяльності з обдарованими дітьми та молоддю, розглянуто у публікаціях [1–3; 7; 9; 11]. У наукових дослідженнях [7; 12; 13; 14] охарактеризовано особливості впровадження електронних соціальних мереж в освіту. Однак малодослідженим залишається питання щодо використання електронних соціальних мереж для діяльності з обдарованими учнями, зокрема, з метою розвитку їх соціальної компетентності.

Метою нашої статті є дослідити роль, яку відіграють електронні соціальні мережі, як засіб для розвитку соціальної компетентності обдарованої особистості, надати рекомендації вчителям, соціальним педагогам та шкільним психологам щодо використання електронних соціальних мереж у діяльності з обдарованими учнями.

Дослідниця О. Антонова [1] зазначає, що одним із важливих ресурсів суспільства є його інтелектуальний потенціал, представлений соціалізованими соціально-рольовими групами, які знайшли місце у житті, повно реалізували власні творчі здібності та професійні можливості. Вони є рушієм прогресу у сферах діяльності суспільства і держави. Отже, пріоритетним напрямом державної політики в Україні має стати постійна підтримка обдарованої молоді та теоретико-методологічна розробка проблеми обдарованості у вітчизняній науці [1].

У працях [1; 2; 6; 8; 10] описано особливості обдарованих дітей та молоді, визначено поняття «обдарованість» тощо. Тому коротко розглянемо поняття «соціальна компетентність», що глибше досліджено у публікаціях [4; 15] і наголосимо, що будемо під ним розуміти різносторонню характеристику особистості,

яка багатокомпонентністю охоплює множину та глибину функціонування особистості в соціумі. На достатньому рівні сформована соціальна компетентність в особистості, яка:

- проявляє соціальні мотиви, знання та навички, необхідні для успішної взаємодії зі соціальним середовищем;
- володіє вмінням будувати партнерські відносини, здатність до кооперації на рівноправній основі;
- виявляє достатній рівень конформності, щоб не йти врозріз з вимогами суспільства [15].

Українське суспільство потребує особистостей з яскраво вираженими інтелектуальними, комунікативними, творчими та лідерськими здібностями. Виникає потреба у створенні адекватного освітнього середовища для обдарованих дітей та молоді. Головними завданнями такого середовища має стати максимальне розкриття і розвиток потенціалу кожної обдарованої особистості, формування повноцінного суб'єкта соціального й професійного життя, а також підготовка до самовизначення, самореалізації та самовдосконалення [8].

Чимало науковців [8] наголошує на тому, що акцент у діяльності з обдарованими дітьми та молоддю має бути спрямованим на проблему розвитку та створення умов для прояву і повноцінної реалізації їхнього потенціалу. Чим більше створено можливостей для розвитку дітей, тим більше шансів для виявлення яскравих та різноманітних талантів. Важливим завданням освітньої системи є визначення, яким має бути освітнє середовище, що сприяє розвитку та інтеграції обдарованої особистості.

У наукових дослідженнях доведено, що обдаровані діти з раннього дитинства вирізняються високим рівнем здатності до самоосвіти та потребують створення варіативного, індивідуалізованого, збагачувального освітнього середовища. Пріоритетним у діяльності з обдарованими учнями є створення умов, за яких завдання дитини стають здібностями, що збереже природну пізнавальну потребу та сприятиме формуванню мотивації на творче самовираження особистості [10].

У праці [9] наголошено, що постійне самопізнання та саморозвиток є інструментарієм для розкриття невичерпного особистісного та творчого потенціалу виявлення тих сфер життєдіяльності, де цей потенціал може бути використано. Розвиток самопізнання обдарованого учня можна розглядати як саморозвиток або розвиток, що відбувається під впливом керуючої особи (учителів, психолога, тренера, наставника тощо).

Провідною умовою розвитку обдарованості, як психічної реальності, є формування здатності в учня бути суб'єктом власного розвитку, тобто свідомо регулювати пізнавальні дії, емоційні стани та поведінку загалом. Освітнє середовище повинно створювати для учня можливість проявити себе у різних напрямках, відчувати та пізнати здатність бути різним, а також допомогти знайти власну «нішу» для розвитку, що допоможе у становленні індивідуальності [8]. Дитина здатна розвивати соціальну компетентність лише у

відкритому освітньому середовищі [11]. А серед методів навчання обдарованих учнів мають превалювати самостійна робота, пошуковий та дослідницький підходи, зазначено у праці [3].

Важливим є збереження позитивного емоційного ставлення до навчання, оскільки здібності розвиваються лише у процесі діяльності, що викликає зацікавлення і стан задоволення від розумової діяльності. Це відчуття може виникнути у випадку, якщо інтелектуальна діяльність від початку запускається мотивацією саморозвитку.

Необхідно звернути увагу, що включення в систему соціальних відносин – важливий принцип проектування і моделювання соціального середовища для обдарованих. Цілеспрямована організація освітнього середовища створює підґрунтя для активної взаємодії та співпраці обдарованої дитини з соціумом [8].

Прагнення до спілкування з оточуючими буде критерієм за умови, якщо це спілкування має соціально прийнятний зміст.

За результатами аналізу наукової літератури визначено, що освітнє середовище для успішного розвитку обдарованості учнів буде ефективним, якщо складатиметься з таких компонентів: *когнітивно-мотиваційний, комунікативний, діяльнісний, аксіологічний* тощо.

Розглянемо ці компоненти з огляду на розвиток соціальної обдарованості (що вміщує соціальну компетентність) учнів:

1) *когнітивно-мотиваційний компонент* має бути спрямовано на розвиток соціальної обдарованості та її складників (соціальний інтелект, лідерські здібності, емпатія тощо); домінування розвивальних можливостей навчального матеріалу над його інформаційною насиченістю; здійснення освітньої діяльності, відповідно до пізнавальних і комунікативних потреб соціально обдарованих учнів; поєднання рівня розвитку продуктивного мислення з навичками його практичного використання; максимальне розширення кола інтересів, що становлять основу світоглядної освіченості соціально обдарованої особистості [там само];

2) *комунікативний (або соціальний) компонент* має бути спрямовано на міжособистісну взаємодію у безпосередній або предметно-опосередкованій формі та способів взаємодії учня з освітнім середовищем й іншими його суб'єктами. Для його реалізації необхідно: створити «ситуації спільної пізнавальної та комунікативної діяльності», за якої учасники працюють над розв'язанням певних творчих задач (діяльність поділяється так – учні працюють індивідуально, в маленьких групах, класом/групою); розвивати здібності до виявлення протиріч, що формує розвиток у соціально обдарованих учнів потреби в саморозвитку; розвивати вміння взаємодіяти у групі, а не лише керувати групою (адже це спостерігається і в інтелектуально обдарованих школярів); реалізовувати потребу в спілкуванні з іншими людьми [там само];

3) *діяльнісний компонент* має бути підґрунтям активізації соціально обдарованої особистості, що

спрямовано на формування потреби в діяльності, перетворенні, зміні себе та світу. З метою його реалізації необхідно збагачувати зміст освіти, зокрема створювати, підтримувати, розвивати та залучати до цього учнів («Школа лідерів», уроки риторики, дебатні клуби, вивчення акторської майстерності, ораторського мистецтва, організації культурно-дозвіллевих програм тощо) [там само];

4) *аксіологічний компонент* має бути спрямовано на формування системи особистісно значущих морально-духовних цінностей, переживання та усвідомлення процесу творчості, що забезпечує самопізнання, розвиток здатності до рефлексії, оволодіння способами саморегуляції, особистісного самовдосконалення, морального самовизначення тощо [там само].

Наголосимо, що соціально обдарована особистість характеризується високою якістю та ефективністю міжособистісних взаємин, умінням розуміти інших людей і події, що відбуваються у світі, вони здатні бути лідерами, організувати спільну діяльність тощо [там само]. Соціальну обдарованість розглядають як здатність людини проявити лідерські, комунікативні, творчі здібності в соціальному середовищі, де вона діє та змінює це соціальне середовище. Тобто соціально обдарована особистість може розвивати та реалізовувати власну соціальну обдарованість через діяльність і змінювати це середовище відповідно до власних пізнавально-особистісних потреб [там само].

Деякі дослідники [8] вважають, що такі особливості соціально обдарованих учнів, як емпатія, висока моральність, принциповість, ідеалізм, освітнє середовище, мають забезпечити розвиток позитивних соціальних взаємин за допомогою надання підтримки на всіх рівнях їхньої діяльності. Отже, основним результатом навчання соціально обдарованих підлітків має бути розвиток їх пізнавальних здібностей на основі оволодіння відповідними знаннями, навичками та вміннями, формування соціально-комунікативної компетентності, як результату розвитку соціальної обдарованості.

Психологічна підтримка обдарованих в освітньому середовищі має бути системною. Вона потребує постійного моніторингу психолого-педагогічного та соціального статусу обдарованого учня, динаміки його розвитку на основі комплексної програми, що передбачає психодіагностичний, профілактичний, психокорекційний та консультативний напрями діяльності з метою створення сприятливих умов повноцінної реалізації здібностей кожної особистості [10].

Підсумовуючи зазначимо, що на передній план виходять проблеми, пов'язані з підготовкою та підвищенням кваліфікації вчителів, соціальних педагогів, шкільних психологів, оскільки вони виконують важливу роль у реалізації освітніх перетворень. Під час навчання у загальноосвітніх навчальних закладах відбувається соціалізація обдарованої особистості та формування соціальної компетентності. Важливим є пошук сучасних засобів соціалізації для адаптації

обдарованих особистостей у культурному та соціальному суспільному просторі.

Необхідно зазначити, що досвід та успіхи більш розвинених країн світу в галузі науки, виробництва, новітніх технологій, культури та освіти свідчать про необхідність радикальної перебудови системи навчання з метою створення умов для обдарованої молоді вільно виявляти особливості, розвиватися відповідно нахилам [1]. Так, важливими є здобутки Національної асоціації заради обдарованих дітей та Ради з питань особливих дітей (загальнонаціональні організації США), що розробили стандарти підготовки вчителів до навчання обдарованих. Цими стандартами визначено, що вчителі, які працюють з обдарованими дітьми, мають володіти певними знаннями та вміннями, що складаються з певних блоків [10]. Для нашого дослідження важливими є такі блоки: «здатність застосовувати інформаційні та допоміжні технології з метою задоволення навчальних потреб обдарованих» та «здатність розвивати комунікативні вміння обдарованих». Автори цієї статті, вважають, що електронні соціальні мережі мають відіграти значну роль у формуванні соціальної компетентності обдарованої особистості, тому важливо надати рекомендації вчителям, соціальним педагогам та шкільним психологам щодо використання електронних соціальних мереж у діяльності з обдарованими учнями.

Електронні соціальні мережі започаткували нові форми взаємодії та комунікації людей у суспільстві. Їх можна використовувати як освітнє середовище, де учасники отримують безліч відомостей, матеріалів у будь-який час та за комфортних обставин, також мають можливість спілкуватися з друзями і переглянути стрічки новин. На основі вищезазначеного [5; 7; 12; 13; 14] можна виділити переваги використання електронних соціальних мереж у професійній діяльності з учнями, зокрема обдарованими:

- комунікація: індивідуальна (особисті повідомлення) та групова (групи закриті, відкриті, чат, повідомлення) у будь-який час між учнями і педагогічними працівниками (вчителями, соціальними педагогами, психологами), між однокласниками та учнями з паралельних класів тощо;
- створення власного контенту (розважального, розвивального, навчального, оцінювального тощо);
- організація опитувань, обговорень, дискусій, фокус-груп, миттєве оцінювання матеріалів тощо;
- швидке завантаження матеріалів (фото, відео, аудіо, малюнки, тексти тощо) та зручне використання цих матеріалів (можливість редагувати, копіювати, зберегти, видалити, переслати);
- наявність сервісу «Новини» для вчасного ознайомлення з оновленим матеріалом, що був завантажений до електронної соціальної мережі тощо.

Нами було проаналізовано загальновідомі електронні соціальні мережі «ВКонтакте» та Facebook і визначено, що їх користувачі можуть відвідати різні групи та сторінки, відповідно до власних запитів та інтересів. Групи та сторінки, розглянуті нами, містять

багато матеріалів (фото, відео, малюнки, звіти робіт обдарованих учнів та вчителів тощо) і стосуються різної тематики. Веденням цих груп займаються як вчителі, так і обдаровані діти та молодь. Окрім того, у цих спільнотах розміщено відомості та інформація про фонди, організації, навчальні заклади, позашкільні заходи, клуби, центри, секції тощо і новини, анонси запланованих заходів, що може бути цікавим для обдарованих учнів та вчителів, які з ними працюють.

У сучасних умовах інформатизації суспільства за допомогою соціальних сервісів, наявних в Інтернеті, створено можливості для ефективної соціальної реалізації особистості. Також існує значна кількість ресурсів, які можна використовувати для: 1) створення презентацій (powtoon.com, prezi.com, goanimate.com, videoscribe.com тощо); 2) запису відео з екрану (uvsoftium.ru, splitcamera.com, camstudio.org тощо); 3) опрацювання фото та відео (freesoftware.in.ua/7-photoscape, soft-file.ru/free-video-editor, soft-file.ru/virtualdub тощо); 4) створення ігор (puzzlecup.com/crossword-ru, proprofs.com/games/create-game, rebus1.com/ua, classtools.net тощо); 5) створення онлайн-дошок (ru.padlet.com, dabbleboard.com, edu.glogster.com, тощо). Матеріали, створені за допомогою цих сервісів і програм, можна розміщувати в електронних соціальних мережах.

Необхідно зауважити, що вчителі не повинні нехтувати наявним потенціалом, який створює електронні соціальні мережі, оскільки їх ресурси можна активно використовувати для навчально-виховного процесу, соціально-педагогічної та психолого-педагогічної діяльності та у позашкільній заходах. На рис. 1 схематично зображено види діяльності користувачів електронних соціальних мереж і їх можливі результати.

Отже, електронні соціальні мережі можна використовувати для розвитку здібностей обдарованих учнів, адаптації та соціалізації, стимулювання соціальної активності учнів, а також процесів саморозвитку та самоосвіти. Це безпосередньо вплине на формування інформаційно-комунікаційно-технологічної, соціальної та комунікативної компетентності обдарованих учнів. Звісно розвиток зазначених компетентностей буде ефективнішим, якщо вчителі, соціальні педагоги та шкільні психологи будуть брати активну участь в означеному процесі та коректно скеровуватимуть обдарованих учнів у правильному напрямі.

Таким чином, розвиток обдарованості учнів необхідно розпочинати з молодших класів, адже сучасному суспільству потрібні неординарні особистості, які пропонують креативні ідеї, є лідерами. У нашому дослідженні зосереджено увагу на розгляді особливостей діяльності з обдарованими учнями з метою формування їх соціальної компетентності. Проаналізовано допоміжні можливості, що з'явилися з використанням електронних соціальних мереж.

Отже, електронні соціальні мережі відіграють значну роль у формуванні соціальної компетентності обдарованої особистості, проте цей процес відбувається стихійно і не має цілеспрямованого психолого-педагогічного впливу. Рекомендуємо педагогічним

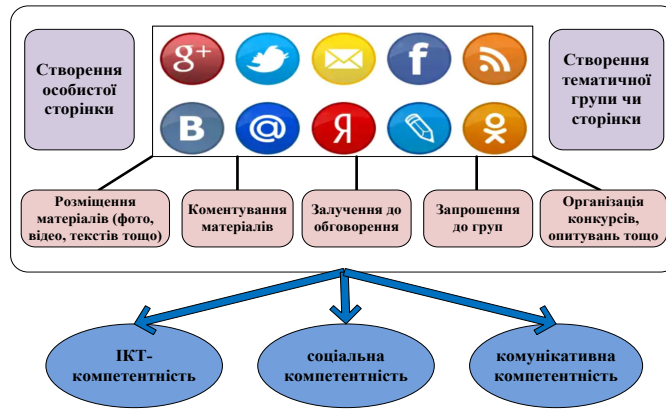

Рис. 1. Особливості використання електронних соціальних мереж у роботі з обдарованими учнями

колективам використовувати електронні соціальні мережі як засіб для розвитку соціальної компетентності обдарованої особистості. Використання електронних соціальних мереж у діяльності з обдарованими учнями, тобто керування та допомога учням (наприклад, вести тематичну групу в одній із соціальних мереж чи бути її учасником), сприятиме формуванню

соціальної, інформаційно-комунікаційно-технологічної та комунікативної компетентності учнів.

У наступних дослідженнях вважаємо за доцільне висвітлити елементи методики використання ІКТ для формування соціальної компетентності учнів з метою підвищення кваліфікації вчителів, соціальних педагогів та шкільних психологів.

Використані літературні джерела

1. Антонова О. Є. Теоретико-методологічні засади навчання обдарованих студентів у педагогічних університетах [текст] : автореф. на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук; 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О. Є. Антонова. – Київ, 2008. – 42 с.
2. Антонова О. Є. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів [текст] : монографія / О. Є. Антонова. – Житомир : Вид-во ЖДУ імені І.Франка, 2007. – 472 с.
3. Ветров О. Д. Сучасні методи і форми роботи з обдарованими дітьми [текст] / О. Д. Ветров // Наукові записки НДУ імені М. Гоголя : психол.-пед. науки. – 2012. – № 3. – С. 73–75.
4. Гончарова-Горяньська М. В. Соціальна компетентність : поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів [текст] / М. В. Гончарова-Горяньська // Рідна школа. – 2004. – № 7–8. – С. 71–74.
5. Коваленко В. В. Актуальність застосування електронних соціальних мереж у роботі зі школярами, які мають функціональні обмеження [Електронний ресурс] / В. В. Коваленко, О. М. Коваленко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – № 6 (50). – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua>. – Назва з екрана.
6. Коваленко В. В. Формування соціальної компетентності учнів молодших класів в умовах сучасного інформаційного простору [текст] / В. В. Коваленко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 6 (37). – С. 37–40.
7. Моляко В. А. Психология детской одаренности [текст] / В. А. Моляко, Е. И. Кульчицкая, Н. И. Литвинова. – Київ : Общество «Знание» Украины, 1995. – 82 с.
8. Олексюк Н. В. Використання електронних соціальних мереж у соціально-педагогічній роботі зі школярами [Електронний ресурс] / Н. В. Олексюк, Л. В. Лебеденко // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2015. – № 4 (48). – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua>. – Назва з екрана.

9. Освітнє середовище як чинник становлення обдарованої особистості [текст] : монографія / Р. О. Семенова, О. Л. Музика, Д. К. Корольов та ін.; [за ред. Р. О. Семенової]. – Київ ; Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 228 с.

10. Плаксенкова І. О. Обґрунтування моделі розвитку самопізнання обдарованих підлітків [текст] / І. О. Плаксенкова // Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (25–29 вер. 2012 р., АР Крим, смт. Гаспра). – Київ : Ін-т обдарованої дитини НАПН України. – С. 222–230.

11. Психологічні засади розвитку обдарованої особистості в освітньому середовищі [текст] : метод. посіб. / О. Л. Музика, Д. К. Корольов, Р. О. Семенова та ін.; за ред. О. Л. Музики. – Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 146 с.

12. Рассказова О. І. Розвиток соціальності учнів з особливими потребами як умова вибору ними успішних життєвих стратегій у сучасному соціумі [текст] / О. І. Рассказова // Обдаровані діти – інтелектуальний потенціал держави : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (25–29 вер. 2012 р., АР Крим, смт. Гаспра). – Київ : Ін-т обдарованої дитини. – С. 252–260.

13. Яцишин А. В. Використання електронних соціальних мереж для роботи з дітьми та молоддю з особливими освітніми потребами [текст] / А. В. Яцишин, В. В. Коваленко // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 8 (39). – С. 32–38.

14. Яцишин А. В. Використання електронних соціальних мереж для розвитку інформаційної культури дітей та молоді з функціональними обмеженнями [текст] / А. В. Яцишин, Ю. Г. Носенко // Освіта та розвиток обдарованої особистості, 2015. – № 12 (43). – С. 31–38.

15. Яцишин А. В. Застосування віртуальних соціальних мереж для потреб загальної середньої освіти [текст] / А. В. Яцишин // Інформаційні технології в освіті, 2014. – № 19. – С. 119–126.